

PERSPECTIEFNOTA 2014

Stimuleren en faciliteren

Tilburg, 21 mei 2013

Inleiding

Met deze perspectiefnota geven wij onze zienswijze op 2014 ter voorbereiding van de begroting. In 2014 vinden gemeenteraadsverkiezingen plaats. Voor ons betekent dit dat wij afronden waar we aan begonnen zijn. Wij geloven in de koers die we uitgezet hebben. 2013 en 2014 zijn de jaren waarin de nadruk ligt op het uitvoeren van de gemaakte plannen. Naast die uitvoering moeten wij rekening blijven houden met de ontwikkelingen die op ons afkomen. Grote uitdagingen voor de komende jaren tekenen zich al enige tijd af, waarbij de daadwerkelijke betekenis steeds concreter wordt. In debat met de raad willen wij bezien welke ontwikkelingen wij betrekken bij het opstellen van de begroting 2014 en welke onderwerpen ter tafel kunnen worden gebracht bij de onderhandelingen voor een nieuw coalitieakkoord. De perspectiefnota benutten we daarmee om te bepalen welke koers we inzetten om als Tilburg, als gemeentebestuur, als burgers en als ondernemers, een zo goed mogelijke positie te hebben om door en uit de crisis te komen.

De crisis versterkt de noodzaak om ons vooral te richten op zaken die we zelf in de hand hebben en creatief te zoeken naar mogelijkheden om op lokaal niveau slagkracht te vergroten. Hierbij zoeken we vooral naar mogelijkheden om burgers en ondernemers in hun eigen kracht te stimuleren en te faciliteren. Kansen zijn er als we kijken naar alle ontwikkelingen op rijksniveau. De gemeenten krijgen meer verantwoordelijkheden op een breder terrein. Invulling van deze verantwoordelijkheden is echter geen vanzelfsprekendheid. Het is geen kwestie van taken van het rijk overnemen. Zeker in het sociale domein met de drie grote decentralisaties staan we aan de vooravond van een totale omwenteling. Het aanbod zal vanwege de bezuinigingen, die gelijktijdig met de decentralisaties worden doorgevoerd, ook op lokaal niveau naar beneden moeten worden bijgesteld. We moeten ervoor zorgen dat onze gemeente gereed is voor deze omwenteling; het huishoudboekje op orde, voldoende weerstand voor onvoorziene risico's en verantwoord blijven investeren. Repareren van wat het Rijk wegbezuinigt is onmogelijk. Voor de weerstand en onbegrip die volgen uit de (rijks)bezuinigingen zullen we een alternatief moeten bieden.

Belangrijk is dat wij als gemeente ruimte bieden aan burgers, ondernemers, organisaties en instellingen om hun medeverantwoordelijkheid op te pakken. Ruimte om te kunnen delen, ruimte om eigen initiatief te nemen en op te komen voor elkaar. Dit vraagt om een andere rolopvatting van de gemeente. De veranderingen in onze samenleving zijn al langer gaande. De initiatieven die hieruit voortvloeien moeten we koesteren. Dus niet als overheid terugtreden om de eigen kracht aan te moedigen, maar juist als overheid je laten zien, initiatieven aanjagen en ideeën en mensen bij elkaar brengen. Te vaak nog staan regelgeving en routine ons in de weg om initiatieven te ondersteunen.

We willen ruimte geven aan de initiatieven uit de stad. Partners in de stad hebben ons hiertoe ook uitgedaagd bij TT2040 en burgers bij de Structuurvisie 2040. Een herijking van het subsidie-instrumentarium, een andere kijk op maatschappelijk vastgoed, meer denken vanuit investeringen dan vanuit subsidie, verhoging van de dienstverlening van de gemeente, zijn allemaal ideeën en ontwikkelingen die vorm en inhoud geven aan het stimuleren en faciliteren van initiatieven, zonder dat dit extra financiële middelen van de gemeente vraagt. Dit gaat niet echter niet vanzelf. Dit vraagt ook om een andere houding van medewerkers, maar ook van onszelf als bestuurders en politiek. Het vraagt om een wederkerig vertrouwen, vertrouwen dat ieder zijn of haar bijdrage levert.

Uiteraard staat Tilburg niet alleen in deze ontwikkelingen. Alle gemeenten staan voor deze uitdaging. Breed gedragen is de opvatting dat diverse taken beter in regionaal verband kunnen worden opgepakt. De problematiek stopt niet bij de gemeentegrens. Afstemming over een te kiezen aanpak is van belang. En samenwerking kan ook voordelen bieden in bundeling van expertise en creëren van voldoende schaalgrootte voor een efficiënte aanpak. Regionalisering zien wij dan ook als kans en niet als bedreiging. Natuurlijk is dat voor ons als grote gemeente anders dan voor de omliggende kleinere gemeenten. Zowel voorwaarden die gesteld zijn vanuit het rijk over schaalgrootte als het onderzoek van de provincie naar bestuurskracht heeft de herindelingsdiscussies doen ontstaan. Kleinere gemeenten zien zich hierdoor bedreigt in hun autonomie. Van belang is dat de samenwerking voordeel moet bieden. Gelijktijdig moeten we er voor waken dat de afstand tot de burger of ondernemer niet te groot wordt. Juist voor het aanmoedigen van de eigen kracht moet de afstand klein blijven. Met de burger uitwerken in plaats van over de burger beslissen.

Sociale stijging

Zoals in de inleiding reeds geschetst vormen de decentralisaties van de AWBZ, de Jeugdzorg en de participatiewet een majeure opgave voor de komende jaren. De richting van deze transitie en de kanteling naar de eigen kracht van de burger bieden zeker kansen. Wij maken ons zorgen over het tempo en de randvoorwaarden van het rijk. Momenteel is er nog veel onduidelijk, met name op financieel vlak. Dit maakt het niet makkelijk om ons goed voor te bereiden. De invoeringsdata komen evenwel (ondanks uitstel van de participatiewet) steeds dichterbij. Gecombineerd met de nog financiële en inhoudelijke onzekerheden vergroot dit de kans op overgangsproblemen en haperingen in de continuïteit van de service aan de burger. Wij proberen hierop zo goed als mogelijk te anticiperen, samen met onze partners in de regio. De invoeringsrisico's gecombineerd met de discussie over schaalgrootte van gemeenten en herindeling zet de governance in de regio onder druk.

Het belang van de Civil Society hebben wij reeds benoemd als een van de kritieke factoren in de voorbereiding op de transitie. Burgerparticipatie is een belangrijk gegeven in de Civil Society. Het succes van de Civil Society hangt in grote mate af van de wijze waarop wij ons verhouden tot de ontwikkelingen in het sociale domein. Belangrijk is dat meer mensen weer zelf aan het roer komen en dat de gemeente durft los te laten. Bij de strategie van loslaten hoort ook stimulering van initiatieven. Hoe wij dit gaan aanpakken zijn wij momenteel aan het uitwerken. Stimuleren betekent overigens lang niet altijd geld. Onze insteek is dat het juist zonder geld moet kunnen, dan wel dat bestaande middelen op een andere manier worden ingezet.

Vanuit het ingezette traject Ondersteuning Dichtbij voeren we samen met de Zorgverzekeraars VGZ en CZ in 2013 en 2014 een aantal pilots uit rond samenwerking tussen de generalistisch professionals in de wijken (ook wel de frontlijn genoemd). Het gaat hierbij om professionals uit het sociaal/maatschappelijke- en zorgdomein zoals huisartsen en het maatschappelijk werk. In twee impuls wijken (Groenewoud en Stokhasselt) krijgt dit vorm in sociale wijkteams. De pilots zijn van belang om ons goed voor te bereiden op de implementatie van transitie. De frontlijn moet een belangrijke bijdrage leveren aan de kanteling in het sociale domein. Het is de bedoeling om de frontlijn in 2015 gemeentebreed ingevoerd te hebben in samenhang met de implementatie van de transitie.

Armoede is in deze tijd van crisis een toenemend probleem. Onze aanpak ter bestrijding van armoede komt terug in de kadernota armoede die wij gelijktijdig met deze perspectiefnota presenteren. De doorontwikkeling van het Tilburg Akkoord die wij eerder hebben aangekondigd is hierbij een belangrijke pijler. De 2 ontwikkellijnen in de wijkimpuls geven invulling aan het stimuleren en faciliteren van de eigen kracht en initiatieven in de betreffende wijken. Het aantal uitkeringsgerechtigden neemt toe. De huidige ontwikkelingen volgend uit de crisis zorgen er ook voor dat de groep mensen die langdurig afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering zal toenemen. Bijvoorbeeld de groep ouderen die nu moeilijk nog aan het werk komen en vanwege het optrekken van de AOW leeftijd langer in de bijstand moeten blijven. Bij de voorbereiding begroting betrekken we dit verder.

Eerder hebben we al besloten geen doelgroepenbeleid meer te voeren behalve op het gebied van jeugdwerkloosheid en armoede. Dit laat onverlet dat wij uitvoering geven aan de oproep van de raad om te onderzoeken hoe ouderen betrokken kunnen worden bij de vorming van een integraal ouderenbeleid en hoe specifieke problemen van ouderen gericht kunnen worden geïdentificeerd en opgepakt zodat dit eventueel in concrete doelen kan worden omgezet en in betreffende kaders kan worden ondergebracht.

Meedoen en zelfredzaamheid staan bij ons voorop. Scholing en werk/inkomen zijn hierbij belangrijke randvoorwaarden. Wij zijn op koers voor wat betreft onze voorgenomen maatregelen om de werkgelegenheid te stimuleren. Vanwege de crisis blijven de resultaten achter, wat ons niet ontmoedigt om toch door te gaan. De samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheid is hierbij essentieel. Gezamenlijk blijven we inzetten op de onderkant van de arbeidsmarkt en bestrijding van de jeugdwerkloosheid. De betekenis van het sociaal akkoord en de nieuwe participatiewet betrekken wij bij de ontwikkeling van de aanpak op de arbeidsmarkt in de breedte, inclusief de sociale werkvoorziening.

Onderwijs is een belangrijke voorwaarde om de kansen op de arbeidsmarkt te vergroten. Taalonderwijs is hierbij onmisbaar. Onze inzet op voortijdig schoolverlaten werkt, wat niet betekent dat we achterover kunnen leunen, maar juist op de ingeslagen weg moeten doorgaan. De aansluiting van het vakonderwijs op het bedrijfsleven kan en moet beter. De initiatieven die lopen om te komen tot een nieuwe vakschool uit de fusie van twee VMBO scholen passen daarin. Hierdoor ontstaat een versterking in de doorgaande lijn die noodzakelijk is in een goede vakopleiding. Wat dit vraagt van de gemeente onderzoeken wij nog en betrekken wij bij de voorbereiding van de begroting.

Scholen, wijkcentra, sportaccommodaties, podia, maar ook verzorgingshuizen, ziekenhuizen, kerken vormen ons maatschappelijk vastgoed. Gebouwen die activiteiten in het sociale domein huisvesten en daarmee faciliteren. De huidige ontwikkelingen, bezuinigingen, de vastgoedcrisis, maken dat de exploitatie van gebouwen steeds vaker onder druk komt en leiden ertoe dat gebouwen soms zelfs hun functie verliezen. Leegstand kan dan het gevolg zijn met eventuele leefbaarheidsproblematiek als gevolg. Herbestemming en exploitatiealternatieven moeten nieuwe kansen bieden voor de toekomst.

Voor het gemeentelijk deel van het maatschappelijke vastgoed in onze gemeente komen wij met een visie hoe faciliteiten optimaal geborgd kunnen blijven en gelijktijdig de betaalbaarheid niet in gedrang komt. Voorlopig zullen wij pas op de plaats maken met verbouwingen die betaald moeten worden uit huurverhogingen, omdat wij steeds vaker geconfronteerd worden met voortijdige beëindigingen van huurovereenkomsten. Voorafgaand aan de visie op het maatschappelijk vastgoed hebben we inmiddels een aantal onderzoeken lopen. Het gaat daarbij om de innovatie-agenda, het onderzoek naar voetbalaccommodaties en de huidige problematiek van de MFA's. Uiteraard betrekken wij hierbij ook de uitwerking van het amendement van de Raad bij de behandeling van de jaarstukken 2012 over De Boomtak en De Back.

Vestigingsklimaat

De aanhoudende crisis zorgt ervoor dat het investeringsvermogen van investeerders onder druk staat. Dit zet projecten onder druk, en daarmee de grondexploitatie. De lijn die we vorig jaar ingezet hebben met de transitie stedelijke ontwikkeling zetten we door. Op die manier houden we het overzicht op het totaal aan projecten om zo nodig in samenspraak met initiatiefnemers projecten bij te sturen, zowel op het kwantitatief als het kwalitatief programma. Om de goede regie te houden op de projecten en de slagkracht te vergroten versterken we het opdrachtgeverschap binnen de gemeentelijke organisatie.

Met de nieuwe ruimtelijke structuurvisie willen we ruimte bieden voor initiatieven, en gelijktijdig richting geven aan de ontwikkeling van Tilburg in de komende decennia. Richting die mede tot stand is gekomen in samenspraak/interactie met burgers en marktpartijen. Daarmee willen we ook in het ruimtelijk domein het belang onderstrepen om initiatieven te stimuleren en te faciliteren.

De prioriteiten die voortkomen uit de transitie stedelijke ontwikkeling staan voor ons voorop. De Spoorzone en andere grote projecten vormen mede het visitekaartje van onze stad. Met de ontwikkeling van de totale binnenstad ontstaat er samen met de Spoorzone en Veemarktkwartier een goed geheel. 013 vormt een belangrijk ankerpunt in het Veemarktkwartier. Nu nationaal gezien de marktpositie van 013 onder druk staat werken we een aantal scenario's uit voor de toekomst van 013. In onze afweging van deze scenario's zullen we de betekenis van 013 voor het Veemarktkwartier en voor de positie van Tilburg in het culturele landschap van Nederland moeten betrekken. 013 is immers een bepalende factor in het bereiken van ons doel om in de Top 10 te staan van de factor cultuur-aanbod van de Atlas voor gemeenten.

Bij de ontwikkeling van de Binnenstad hoort ook de volgende stap in het kernwinkelgebied en ons engagement met het binnenstadsmanagement. De effecten van e-commerce worden in onze stad merkbaar en zichtbaar. Dit biedt kansen in functieveranderingen in de binnenstad, maar vraagt ook inzet om leegstand te voorkomen. In de visie op detailhandel betrekken we de effecten van e-commerce in relatie tot de ontwikkeling van de binnenstad. Naast de betekenis van e-commerce voor de binnenstad, pakken we ook de kansen die er liggen voor de logistiek.

De aantrekkelijkheid van de (binnen)stad zit niet alleen in fysieke projecten maar ook in de levendigheid die in de stad merkbaar is. Voortzetten van het evenementenbeleid en het daarbij meer fundamenteel verankeren in het beleid voor de binnenstad is hierbij een belangrijke voorwaarde. Door de verdere uitbouw van de kermis, met verbreding naar andere activiteiten en verlegging van het kermisterrein, laten we de Tilburgse kermis de beste kermis zijn en blijven van Europa. In 2014 willen we ook de voormalige NS werkplaats gaan benutten als kermisterrein. Culturele activiteiten tijdens de kermis zullen daarbij nieuwe doelgroepen aanspreken.

De bijdrage van Tilburg aan 2018Eindhoven-Brabant is een opmaat naar samenwerking op het terrein van cultuur die niet alleen Tilburg en de andere B5 steden op de kaart zet, maar ook samenwerking om op een duurzame wijze de aantrekkelijkheid van de regio en daarmee de kansen voor onze stad te vergroten. In september wordt bekend welke Nederlandse stad, culturele hoofdstad van Europa is in 2018. Wij geloven in het project 2018Eindhoven-Brabant. Het spreekt daarom voor zich dat als de keuze niet op ons zou vallen, het van belang is dat we de samenwerking op het gebied van cultuur in relatie tot de steden onderling en tot Brabant als geheel weten vast te houden.

Het steeds meer voelbaar worden van de crisis op lokaal niveau vraagt dat we blijven inzetten op het economisch domein. De speerpuntsectoren aangevuld met zakelijke en creatieve dienstverlening staan daar bij voorop. Intensivering van onze aanpak is noodzakelijk om alle zeilen bij te zetten. Ondernemersadvies, acquisitie, investering op bedrijventerreinen, verminderen regeldruk, regionale samenwerking, ondersteuning van Midpoint zijn belangrijke voorwaarden die wij als gemeente kunnen invullen om een stimulans te geven aan initiatieven van ondernemers. Het initiatief dat ondernemers hebben genomen tot parkmanagement om daarmee de bedrijventerreinen beter te beheren willen wij daarom ook ondersteunen. Wij onderzoeken in de aanloop van de begroting nog op welke wijze wij eventueel participeren in een Tilburgs ondernemersfonds. Gezamenlijke aanpak van veiligheid op bedrijventerreinen is hierbij een van de speerpunten. Daarnaast wordt gekeken om ook gezamenlijke marketing en gezamenlijke energie-inkoop mee te nemen. Intensivering van onze aanpak betekent ook dat wij voldoende slagkracht ontwikkelen, en dat kan niet zonder extra mankracht/formatie.

Binnen de speerpuntsector zorg/care werken zorgaanbieders, onderwijsinstellingen en bedrijven samen met ons aan de innovaties die nodig zijn om de benodigde veranderingen in de zorg mogelijk te maken en economische waarde te realiseren. Hier liggen kansen in de aansluiting bij Europese programma's.

In hoeverre de maatregelen op landelijk niveau om de huizenmarkt vlot te trekken ook resultaat geven moet nog blijken. Het Rijk ondersteunt de starterslening opnieuw. Wij komen met een voorstel hoe wij cofinanciering van de rijks- en provinciemiddelen in de komende jaren kunnen voortzetten.

Nog onduidelijk is wat de nieuwe verhouding tussen gemeenten en woningcorporaties formeel wordt. Onze traditie van constructief samenwerken op lokaal niveau hopen we voort te kunnen voortzetten. Duidelijk is dat het investeringsvermogen van de corporaties zal afnemen. Zij hebben reeds aangekondigd zich daardoor meer toe te leggen op beheer en onderhoud van hun bestaande voorraad.

We zijn erin geslaagd om op de verschillende fronten de bereikbaarheid te verbeteren. Aandacht voor bereikbaarheid met openbaar vervoer heeft onze blijvende aandacht, hoewel we hierbij sterk afhankelijk zijn van andere overheden. We noemen hierbij specifiek de ontsluiting van Koolhoven en de realisatie van een station in Berkel-Enschot.

Wij bereiden momenteel een voorstel over een truckparking in Tilburg voor. Ook het toekomstig parkeren in de Spoorzone en op Stappegoor zowel in financieel als in ruimtelijk opzicht vraagt onze aandacht vanuit een ondernemend parkeerbedrijf.

De streefcijfers op het terrein van groen in en om de stad zijn grotendeels behaald. Met onze aanvraag voor "Landschap van Allure" en de regionale samenwerking "Vitaal Leisure Landschap" houden we de koers aan om met groen bij te dragen aan het versterken van het vestigingsklimaat, de leefbaarheid en onze leisure ambities. We zetten hierbij in op een transformatie naar een toegankelijk en betekenisvol aantrekkelijk landschap. Punten van zorg zijn de aflopende financiering van de Groene Mal en de vervanging van openbaar groen. Wij bereiden hierover voorstellen voor.

Leefbaarheid

“Schoon, heel en veilig” is de kern van onze inzet voor de leefbaarheid in buurten en wijken. De hotspots aanpak heeft aangetoond dat we met korte slagen zichtbaar resultaat kunnen halen. Dit moeten we voortzetten. Zichtbaar resultaat schept vertrouwen bij bewoners en verhoogt de beleving van de leefbaarheid. Met wijkgericht werken zetten we ons in om samen met bewoners de leefbaarheid te borgen. Speerpunten hierbij zijn slagkracht, zichtbaarheid en budget. Zowel het nieuwe Meerjarenprogramma (MJP) als pro-actieve inzet van de reserve verloedering kunnen een verdere verbetering geven in de aanpak. Daarbij is participatie van bewoners natuurlijk onmisbaar. In onze planvorming en planning zullen we hier rekening mee houden. De nieuwe structuurvisie geeft houvast aan bewoners om de leefbaarheid in de eigen wijk te kunnen borgen. Zorgpunt is het wegvallen van ISV middelen na 2014. Bij de verdere verbetering van het MJP richting begroting zal zorgvuldig gekeken worden of, en zo ja welk deel van het ISV budget ondervangen kan worden binnen het verbeterde MJP. Daarvoor zullen we met een concreet voorstel komen.

Woninginbraken behoren tot de misdrijven die verreweg de grootste impact hebben op slachtoffers en omwonenden. Aanvullend op de acties uit de kadernota veiligheid willen we de aanpak van woninginbraken verder intensiveren en daarvoor ook aansluiting zoeken bij het landelijk offensief woninginbraken. Afgelopen jaar hebben wij in verschillende onderzoeken integraal samengewerkt tegen georganiseerde (ondermijnende) criminaliteit. De wijze waarop dit een vervolg krijgt wordt in de komende tijd uitgewerkt.

Stimuleren en faciliteren staat voorop bij onze inzet voor het borgen en verhogen van de leefbaarheid. Dit is ook de rode draad om onze samenleving duurzamer te krijgen. Onze inzet rond klimaat en energiezuinigheid moeten we in deze context plaatsen. Waar we kunnen moeten we lokale initiatieven ondersteunen. De verduurzaming van de woningvoorraad is hiervan een goed voorbeeld.

Bij motie heeft de Raad ons opgedragen om in te zetten op een hoger streefcijfer voor het afvalscheidingspercentage. Wij gaan met de 8 optimalisatievoorstellen uit spoor 1 (periode 2012-2015) van het afvalbeleid inclusief de uitrol van de huis aan huis inzameling van plastic verpakkingen via de duocontainer (zeer waarschijnlijk) de geplande 50 % afvalscheiding behalen. De ontwikkelingen met betrekking tot de (mogelijke) afschaffing van statiegeld op de grote PET-flessen na 1-1-2015 hebben waarschijnlijk hierop nog wel invloed.

Een hoger afvalscheidingspercentage is mogelijk door nieuwe maatregelen bovenop de reeds in uitvoering zijnde en geplande optimalisaties. Hierbij valt te denken aan bijvoorbeeld uitbreiding van de inzameling van GFT bij de hoogbouw waar nu een pilot voor loopt. Dit geldt eveneens voor de inzameling van drankkartons waarvoor wij nu bij de hoogbouw aan een landelijke pilot gaan deelnemen. Na afloop van de pilots op grond van de resultaten en met inachtneming van de afwegingsdriehoek milieu - service en kosten zullen wij een voorstel doen over mogelijkheden van verdergaande afvalscheiding.

Bestuur

In de inleiding hebben wij de veranderende rol van de overheid al benoemd als een belangrijke uitdaging voor de toekomst. De invulling van de sociale transitie, de Civil Society, de transitie in de stedelijke ontwikkeling, wijkgericht werken en burgerparticipatie zijn uitdagingen die allen invulling moeten geven over de wijze waarop wij ons als overheid verhouden tot initiatieven in de stad. De regionale context hebben wij daarbij benoemd. En het is niet het wiel opnieuw uitvinden, maar vooral voortdurend het evenwicht zoeken tussen overlaten aan de stad en zelf initiatief nemen. De kracht van de stad en regio komt hierin terug. De verdere invulling van onze profilering van de regio rond social innovation krijgt in samenwerking met de partners, onderwijs en ondernemers verder vorm. Doorontwikkeling van Midpoint en de relatie met Brainport zijn hierbij belangrijke aspecten.

In het sterker maken van onze regio gaat het voor ons niet om herindeling. Wij zoeken samenwerking die functioneel is voor de uitdagingen waarvoor we gesteld zijn. Ons uitgangspunt is dat wij stevig blijven inzetten

op de samenwerking Hart van Brabant. Belangrijk is dat de regio haar bestuurskracht weet te behouden en versterken.

De nieuwe beleidsperiode voor de Europese fondsen breekt aan. Samen met onze Brabantstadpartners bereiden we ons voor om optimaal gebruik te maken van de mogelijkheden die Europa biedt. Om een beroep te kunnen doen op Europese middelen moeten we voorsorteren op randvoorwaarden rond cofinanciering. Dit geldt ook voor de nog in te stellen provinciale fondsen. We realiseren ons hierbij dat capaciteit nodig is om de regio procesmatig te versterken en voor de begeleiding van de aanvragen richting Europa.

Zodra de uitwerking van het Rijksbeleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking beschikbaar is zullen wij een nieuwe lokale werkagenda voor 2014 op stellen voor internationale samenwerking. Tegelijkertijd starten wij met het proces voor een nieuwe kadernota. Hierbij betrekken wij het onderwijsveld, het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven. Tevens bekijken wij in hoeverre afstemming van initiatieven op het terrein van internationale samenwerking in onze regio kan plaatsvinden.

Ons huishoudboekje is op orde. We kunnen tevreden terugkijken en tevreden vooruitkijken. Nieuwe bezuinigingen voor de korte termijn zijn niet aan de orde. Dit willen we vasthouden, zeker in deze tijden. In de financiële doorkijk van deze perspectiefnota komt naar voren dat het huishoudboekje in de nabije toekomst vanwege rijksmaatregelen en lokale ontwikkelingen nog wel onder druk kan komen staan. Aan de nieuwe coalitie kunnen wij een meerjarig stabiel beeld overdragen. Er zijn mogelijk nog maatregelen nodig naar de toekomst nodig om op middellange termijn een begroting in evenwicht te houden. Wij zullen enkele dossiers voorbereiden waarmee het voor een nieuwe coalitie mogelijk is om keuzes te maken.

Vanuit de eerdere begrotingen hebben we nog diverse taakstellingen/bezuinigingen in financiële zin te realiseren cq te effectueren. De haalbaarheid van deze taakstellingen vraagt om creativiteit en ondernemende inzet. Het gaat hierbij vooral om de taakstellingen op de gemeentelijke organisatie, de grondexploitatie en de gebouwenexploitatie. Een verdere verhoging/verzwaring van deze taakstellingen vinden wij momenteel niet realistisch. Inzicht in het verloop van deze taakstellingen is onmisbaar voor de nieuwe coalitie.

Eind 2013 vindt de evaluatie van Tilburg Transformeert plaats. De organisatieontwikkeling is een continu proces. Juist vanwege het reeds in de inleiding onderstreepte belang van de veranderende rol van de gemeente blijft de organisatie niet stil staan. De organisatie zal blijven doorontwikkelen op haar werkstijl passend bij een netwerkorganisatie.

In 2014 zetten we verdere stappen op basis van de vastgestelde kadernota bedrijfsvoering. De daarin gestelde doelen worden allen gemeten en vergeleken met referentiegemeenten en waar mogelijk van streefwaarden voorzien. Die worden opgenomen in een dashboard bedrijfsvoering. Bij de normering streeft Tilburg als toonaangevende gemeente naar een waarde "tenminste beter dan het benchmarkgemiddelde". Ook het project gemeentelijke huisvesting zal in de komende jaren verder uitwerking krijgen. Wij benadrukken het belang hiervan en realiseren ons dat hiervoor de benodigde middelen beschikbaar moeten komen. Wij vinden het evenwel voorbarig om vooruitlopend op het raadsbesluit over de uitvoeringsfase reeds reserveringen in de begroting op te nemen.

Op dit moment is er geen structurele ruimte om de OZB te verlagen. In het totaal van de gemeentelijke woonlasten zijn wel scenario's mogelijk om (eenmalig) de woonlasten te temperen. Hiermee kunnen we onze inwoners in deze tijden ondersteunen. Hierbij moeten we ons wel realiseren dat naar de toekomst toe er dan wel een sprong kan ontstaan als de huidige tijdelijke bronnen om deze lasten te temperen zijn uitgeput. Uit de WOZ pilot waarbij de burgers hun inzicht in de WOZ waarde van hun woning kunnen vergroten en beïnvloeden blijkt dat het vertrouwen toeneemt en het aantal bezwaren afneemt. Voor ons is dit reden om deze pilot stadsbreed in te voeren.

Financiële perspectieven

Samenvattend overzicht

Bedragen in mln. euro's (N = nadeel, V = voordeel)	2014	2015	2016	2017
Uitgangspositie financieel beeld	V 5,0	V 3,4	V 5,9	V 5,9
Ontwikkeling algemene uitkering	V 5,7	N 2,8	N 5,2	N 7,1
Loon- en prijsontwikkeling	N 3,2	N 3,2	N 3,2	N 3,2
Areaalontwikkelingen	N 0,1	N 0,1	N 0,0	V 0,3
Ontwikkeling bijstandsantallen (excl. formatie)	PM	PM	PM	PM
Overige ontwikkelingen	V 0,7	V 0,9	V 0,9	V 0,9
Totaalbeeld	V 8,1	N 1,8	N 1,6	N 3,2

Vervolg scherper aan de wind				
Geen toevoeging regulier rentevoordeel aan RGI	V 1,3	V 1,3	V 1,3	V 1,3
Lagere rente beleggingsfonds niet toevoegen aan RGI	V 2,2	V 2,2	V 2,2	V 2,2
Eindbeeld (incl. scherper aan de wind)	V 11,6	V 1,7	V 1,9	V 0,3

→ Conclusie: Financieel sluitend eindbeeld, maar wel rekening houden met risico's die dit beeld nog beïnvloeden:

Risico's				
Opschaling van gemeenten (indicatief)	-	N 0,7	N 1,5	N 2,2
Herverdeling gemeentefonds	-	PM	PM	PM
Indicatief beeld incl. risico's	V 11,6	V 1,0	V 0,4	N 1,9

In de hierop volgende tekst wordt dit samenvattend overzicht van het financieel beeld in de verschillende paragrafen nader toegelicht.

Actueel beeld begroting

De vastgestelde Programmabegroting 2013-2016 is op hoofdlijnen geactualiseerd op de grotere dossiers en de algemene uitkering. Ook de structurele doorwerkingen vanuit de Najaarsrapportage 2012 en de Jaarrekening 2012 zijn meegenomen.

Onderstaande tabel geeft aan hoe het actuele beeld 2014-2017 is opgebouwd.

Bedragen in mln. euro's (N = nadeel, V = voordeel)	2014	2015	2016	2017
Uitkomst Programmabegroting 2013	V 4,2	V 2,6	V 5,0	V 5,0
Structurele effecten Najaarsrapportage 2012	V 0,2	V 0,2	V 0,2	V 0,2
Structurele effecten Jaarrekening 2012	V 0,6	V 0,6	V 0,7	V 0,7
Uitgangspositie financieel beeld	V 5,0	V 3,4	V 5,9	V 5,9
Ontwikkeling algemene uitkering	V 5,7	N 2,8	N 5,2	N 7,1
Loon- en prijsontwikkeling	N 3,2	N 3,2	N 3,2	N 3,2
Areaalontwikkelingen	N 0,1	N 0,1	N 0,0	V 0,3
Ontwikkeling bijstandsaantallen (excl. formatie)	PM	PM	PM	PM
Overige ontwikkelingen	V 0,7	V 0,9	V 0,9	V 0,9
Totaalbeeld	V 8,1	N 1,8	N 1,6	N 3,2

Structurele effecten Najaarsrapportage 2012

Verwezen wordt naar de vastgestelde Najaarsrapportage 2012 (§ 5.4.2).

Structurele effecten Jaarrekening 2012

Verwezen wordt naar de Jaarrekening 2012 (§ 3.6).

Ontwikkeling algemene uitkering

De algemene uitkering is doorgerekend op basis van de september- en decembercirculaire 2012. Ook is rekening gehouden met de mutaties uit het Regeerakkoord/ onderhandelaarsakkoord en de consequenties van het aanvullende pakket van 1 maart jl. Het aanvullend pakket aan maatregelen (totale besparing van € 4,3 miljard in 2014) heeft via de reguliere trap-op-trap-af-systematiek een nadelig effect van € 2,2 miljoen. Bij de onderhandelingen over het sociaal akkoord heeft het kabinet verdere uitwerking van deze besparing uitgesteld tot september. Conform huidige systematiek zijn ook de diverse maatstaven, zoals aantal inwoners, aantal bijstandsgerechtigden e.d. geactualiseerd.

Met betrekking tot de in het regeerakkoord opgenomen korting op de WMO is uitgegaan van de huidige beleidslijn "we voeren de decentralisaties uit met de middelen die hiertoe overkomen". Dit houdt in dat deze korting als neutraal verwerkt is. Ook de overige mutaties in de integratie- en decentralisatie-uitkeringen zijn neutraal verwerkt.

Loon- en prijsontwikkeling

Op basis van de definitieve cijfers CEP 2013 (d.d. 13 maart 2013) van het Centraal Planbureau zijn de nominale ontwikkelingen bijgesteld. De prijzen volgen de index pBBP. Voor 2014 bedraagt deze index 1,5%. Over de jaren 2012 en 2013 vindt een bijstelling plaats van +/- 0,65%. Voor de loonkostenstijging 2014 wordt eveneens uitgegaan van de index pBBP van 1,5%. De bijstelling voor de jaren 2012 en 2013 bedraagt +/- 0,30%. De bijstelling voor de gesubsidieerde instellingen bedraagt + 1,56% (incl. bijstelling over 2012 en 2013). De OZB-inkomsten stijgen met € 0,6 miljoen vanwege het toepassen van de index pBBP van 1,5%.

Areaalontwikkelingen

Er is rekening gehouden met toenemende kosten en opbrengsten als gevolg van bijstelling van aantal woonruimten en overige areaalontwikkelingen. Door toevoeging van jaarschijf 2017 is sprake van hogere OZB-

opbrengsten. Doordat bij de riool- en afvalstoffenheffing het uitgangspunt 100% kostendekking van toepassing is, zijn de hogere opbrengsten budgettair neutraal.

Ontwikkeling bijstandsaantallen

In de huidige meerjarenbegroting komt structureel € 7,9 miljoen ten laste van de algemene middelen. Voor 2014 en verder wordt een verdere stijging van de uitkeringslasten verwacht. Daar staat echter tegenover dat ook het rijksbudget zich verder ontwikkelt. De ontwikkeling van het rijksbudget alsmede de kans dat bij een verdere toename van het nadeel Tilburg een beroep kan doen op de vangnetregeling kunnen we op dit moment niet kwantificeren. Bij de verdeling van het rijksbudget is € 250 miljoen gereserveerd voor de vangnetregeling aanvragen aanvullende uitkeringen. Indien blijkt dat dit bedrag onvoldoende is leidt dit overigens direct tot een lager rijksbudget.

Daarom is er met betrekking tot het verwachte resultaat op de uitkeringslasten vooralsnog PM opgenomen.

Overige ontwikkelingen

Onder de overige ontwikkelingen zijn de effecten van de collegebesluiten m.b.t. Voortzetting Nachtnet 2013-2015, Beleid commerciële buitenreclame en Openbare verlichting, vervangen SOX-verlichting door LED opgenomen. De aanbesteding voor de hulpmiddelen in het kader van de WMO leidt tot een voordelig effect van € 1,3 miljoen structureel.

De invoering van de nieuw Drank- en Horecawet per 01-01-2013 heeft grote consequenties voor de gemeenten, met name omdat het toezicht overgaat van het Rijk naar gemeenten. De formatieve consequenties zijn op dit moment nog niet duidelijk. Voor overige herijkingen is een inschatting van € 0,5 miljoen nadelig verwerkt.

Separaat aan deze perspectiefnota geven wij inzicht in de maatregelen met betrekking tot het Meerjarenprogramma (MJP) en Uitvoeringsprogramma (UP). Deze maatregelen hebben in financiële zin geen consequenties voor het meerjarig financieel beeld, maar leveren mogelijk een incidentele vrijval op. Een eventuele incidentele vrijval en voorstel tot bestemming ervan verwerken wij in de Voorjaarsrapportage 2013.

Financieel toezicht op gemeenten

Huidig criterium: Sluitende begroting
De Gemeentewet (art. 189) schrijft voor dat de raad erop toeziet dat de begroting in evenwicht is. De raad kan daarvan afwijken indien het aannemelijk is dat het evenwicht in de drie jaren volgend op de begroting zal worden hersteld.

Wetsvoorstel Duurzaam financieel evenwicht

Aanpassing criterium: Structureel en reëel evenwicht
Hiermee wordt nadrukkelijker benoemd dat in de begroting structurele lasten gedekt dienen te worden door structurele baten.

Bij het nieuwe toezichtcriterium ziet de raad erop toe dat:

- a. de meerjarenraming, gelet op de paragrafen en de uiteenzetting van de financiële positie, een duurzaam evenwicht vertoont en
- b. de begroting in evenwicht is. Hiervan kan hij afwijken indien de meerjarenraming voldoet aan het gestelde in onderdeel a.

Het substantiële verschil is dat er nadrukkelijker wordt gekeken naar de meerjarenraming en de risico's in relatie tot de financiële positie. Bij wet van 28 maart 2013 is besloten tot wijziging van de Gemeentewet. De datum van inwerkingtreding moet nog bepaald worden. Tot inwerkingtreding van de nieuwe wet zullen de financieel toezichthouders wel al toetsen op de toepassing van het criterium 'duurzaam financieel evenwicht'. De provincie Noord-Brabant is van oordeel dat onze begroting 2013 structureel in evenwicht is

Vooralsnog gaan wij ervan uit dat wij ons beleid met betrekking tot het opstellen van een begroting zoals wij dat gewend zijn kunnen handhaven wat willen zeggen dat wij streven naar een begroting meerjarig in evenwicht. Gelet op het actueel beeld moeten we derhalve maatregelen treffen om dit te bereiken.

Financieel beleid, vervolg scherper aan de wind

Financiering/renteomslag

In de begroting 2013 is gerekend met een kortgeld percentage van 0,44%. Voor lang geld (5 jaars leningen) is met een percentage van 2,5% gerekend. Voor de Perspectiefnota 2014 wordt uitgegaan van een percentage kort geld van 0,45% en voor 5 jaars leningen van 2%.

Op basis van de huidige cijfers betekent dit dat het rente omslagpercentage op 3,5% gehandhaafd kan blijven. Conform de huidige afspraken wordt het voordeel dat ontstaat op de financiering van de gemeente als gevolg van het verschil met de werkelijke omslagrente van € 1,346 miljoen per jaar toegevoegd aan de RGI.

Wij stellen de raad voor om met ingang van 2014 dit voordelig effect structureel aan de algemene middelen toe te voegen.

Rente reserve beleggingsfonds 2000

Bij het instellen van de reserve beleggingsfonds 2000 is afgesproken dat elke 5 jaar de rente wordt herijkt op basis van het percentage voor 5 jaars fixe leningen. Het huidige rentepercentage van 4,55% wordt hierdoor verlaagd naar 2,0% voor de periode 2014-2018.

Als gevolg van de verlaging van de rentetoe rekening aan de reserve beleggingsfonds ontstaat een voordelig effect van € 2,2 miljoen in 2014 op het product Financiering. Conform de huidige systematiek zou hierdoor de storting in de RGI met hetzelfde bedrag verhoogd moeten worden. Wij stellen de raad voor om met ingang van 2014 dit voordelige effect echter aan de algemene middelen toe te voegen.

Door verlaging van het rentepercentage daalt de rentetoevoeging aan de reserve Beleggingsfonds 2000 met € 2,2 miljoen. Conform afspraak mogen nadelige effecten door rentemutaties geen invloed hebben op de jaarlijkse onttrekking ten behoeve van de Herstructurering, maar wordt de mutatie gecorrigeerd op een eventueel resterende eindwaarde in 2030.

Vervolg scherper aan de wind	2014	2015	2016	2017
Totaalbeeld	V 8,1	N 1,8	N 1,6	N 3,2
Geen toevoeging regulier rentevoordeel aan RGI	V 1,3	V 1,3	V 1,3	V 1,3
Lagere rente beleggingsfonds niet toevoegen aan RGI	V 2,2	V 2,2	V 2,2	V 2,2
Eindbeeld (incl. scherper aan de wind)	V 11,6	V 1,7	V 1,9	V 0,3

Hoewel de omvang van het toevoegen van het regulier rentevoordeel nog afhankelijk is van het daadwerkelijke verschil met de nabije en toekomstige marktrente zijn wij toch van mening dat door op deze wijze de ingeslagen weg onder het credo scherper aan de wind voort te zetten in basis een voldoende solide financieel perspectief op een begroting in evenwicht ontstaat.

Het niet toevoegen van het rentevoordeel aan de RGI heeft geen consequenties voor de huidige vastgestelde bestedingen. Uiteraard betekent dit wel dat er hierdoor geen (extra) vrije ruimte in de RGI ontstaat.

Risico's

Wij zien nog een aantal risico's die financiële gevolgen kunnen hebben voor het meerjarig perspectief van de begroting 2014. Deze risico's lichten we in het onderstaande toe.

Risico's	2014	2015	2016	2017
Eindbeeld (incl. scherper aan de wind)	V 11,6	V 1,7	V 1,9	V 0,3
Opschaling van gemeenten	-	N 0,7	N 1,5	N 2,2
Herverdeling gemeentefonds	-	PM	PM	PM
Indicatief beeld incl. risico's	V 11,6	V 1,0	V 0,4	N 1,9

Opschaling van gemeenten

In het regeerakkoord is een besparing ingeboekt voor lagere apparaatskosten als gevolg van de schaalvergroting. Vanaf 2015 wordt € 60 miljoen ingeboekt, in 2016 € 120 miljoen en in 2017 € 180 miljoen. Dit staat volgens het Regeerakkoord financieel gelijk aan een vermindering van 75 gemeenten in 2017. In de jaren daarna loopt deze besparing nog verder op.

Bij de berekening van de uitkering gemeentefonds in het financieel beeld is deze maatregel nog buiten beschouwing gelaten. Nog onduidelijk is hoe deze korting op het gemeentefonds wordt doorvertaald. Zeker is dat er ook een effect zal zijn op de 100.000+ gemeenten. Als deze korting generiek over de gemeenten verdeeld wordt moet rekening worden gehouden met een verslechtering van het financieel beeld van € 0,75 miljoen in 2015, € 1,5 miljoen in 2016 en € 2,25 miljoen in 2017. Na 2018 loopt het nadeel dan nog fors op.

Herverdeling gemeentefonds

Recent is duidelijk geworden dat de herijking van het gemeentefonds niet per 2014 zal plaatsvinden, maar in ieder geval wordt uitgesteld naar 2015. Naar alle waarschijnlijkheid wordt de tijdelijke overgangsmaatregel in verband met de maatstaf woonruimten ook een jaar gecontinueerd.

Er is een overgangsregeling om gemeenten niet van de ene op de andere dag met een groot voor- of nadeel te confronteren.

Decentralisaties

Op het brede terrein van jeugdzorg, werk en zorg aan langdurig zieken en ouderen kiest het kabinet voor decentralisatie van taken naar gemeenten. Gemeenten krijgen zoveel mogelijk één budget, een sociaal deelfonds van het gemeentefonds, met maximale beleidsvrijheid om maatwerk mogelijk te maken en bureaucratie en administratieve rompslomp te vermijden.

De verdeelmodellen zijn nog in ontwikkeling. Elk verdeelmodel heeft het risico in zich dat de verdeling van het macrobudget niet geheel aansluit bij de spreiding van de kosten onder de gemeenten.

Vooralsnog stellen wij voor om vast te houden aan het eerder gekozen uitgangspunt om de decentralisaties uit te voeren met de middelen die hiertoe van het Rijk overkomen.

Doordat de decentralisatiemiddelen deel gaan uitmaken van het gemeentefonds moeten we beoordelen of de normering van de algemene reserve bijgesteld moet worden (zie verder weerstandsvermogen).

Schatkistbankieren

Inmiddels is er meer duidelijk met betrekking tot het schatkistbankieren. Iedere gemeente dient een rekening te openen bij de bank waar het betalingsverkeer plaatsvindt. Deze rekening wordt gekoppeld aan een rekening bij het ministerie van Financiën. Banktegoeden boven € 2,5 miljoen dienen dagelijks op deze rekening gestort te worden. Momenteel is er nog lobby gaande richting ministerie omdat het grensbedrag van € 2,5 miljoen veel te laag is en onwerkbaar voor 100.000+ gemeenten. Naar verwachting heeft het schatkistbankieren geen effect op de begroting van Tilburg, omdat wij geen liquiditeitsoverschotten hebben.

Wet Houdbare overheidsfinanciën (Wet HOF)

Op 23 april 2013 is de wet HOF in de Tweede Kamer aangenomen met één motie en een aantal amendementen. De amendementen verbeteren de positie van decentrale overheden in de wet. Zo is de sanctie uit het wetsvoorstel vervangen door een correctiemechanisme. Daarnaast is de positie van de decentrale overheden verstrekt bij de procedure voor het vaststellen en toepassen van de sanctiebevoegdheid. Met deze aanpassingen wordt tegemoet gekomen aan de wensen die decentrale overheden eerder bij de Kamer hebben ingebracht. De ingediende motie die het kabinet oproept dat de wet geen enkele decentrale investering mag blokkeren kreeg brede steun. De minister heeft toegezegd dat geen enkele investering van een provincie of gemeente zal worden geblokkeerd door de wet HOF. Gesteund door de coalitie gaat het wetsvoorstel nu naar de Eerste Kamer. Het voorbereidend onderzoek door de Eerste Kamercommissie voor Financiën vindt plaats op 11 juni 2013.

Ontwikkelingen

In de komende tijd zijn we genoodzaakt om voor enkele ontwikkelingen keuzes te maken. In deze perspectiefnota willen wij nog niet vooruit lopen op deze keuzes. Van belang is wel om deze ontwikkelingen te noemen en indicatief te duiden. De afwegingen bij deze ontwikkelingen komen aan de orde bij separate besluitvorming door de raad in de aanloop naar de begroting of, zoals bij de gemeentelijk huisvesting, na afronding van de voorbereiding.

Ontwikkelingen	2014	2015	2016	2017
Indicatief beeld incl. risico's	V 11,6	V 1,0	V 0,4	N 1,9
Project gemeentelijke huisvesting	-	(N 4,2)*	-	N 3,5
Vergroten slagkracht organisatie	N 0,5	N 0,5	N 0,5	N 0,5
Bijdragen regio	N 0,5	N 0,5	N 0,5	N 0,5
Indicatief beeld incl. risico's en ontwikkelingen	V 10,6	0	N 0,6	N 6,4

Project gemeentelijke huisvesting

De lasten van het voorbereidingskrediet van € 7 miljoen zijn verwerkt in de Programmabegroting 2013. Voor jaarschijf 2017 is nog een bijstelling van € 0,1 miljoen nodig zodat de structurele lasten € 0,6 miljoen bedragen. In het raadsbesluit is tevens een eerste globale raming opgenomen van de totale kosten (dus inclusief realisatie).

(*) Wij stellen voor om de afboeking van de boekwaarde in 2015 zoals deze in de raming is opgenomen te benoemen in het bestedingsplan van de RGI in afwachting van definitieve besluitvorming door de raad en de meerjarige component van de raming te verwerken in deze doorkijk op de ontwikkelingen.

Vergroten slagkracht organisatie

De noodzaak om de slagkracht van de organisatie te vergroten hebben we benoemd in het inhoudelijk deel van deze perspectiefnota. Het gaat ons hierbij om het intensiveren van de aanpak op economisch gebied en het versterken van het opdrachtgeverschap in het ruimtelijk domein. Deze behoefte aan het vergroten van de slagkracht speelt overigens nu al, in 2013. Invulling ervan vraagt, in het belang van zowel het vinden van de goede kwaliteit als continuïteit, om structurele zekerheid. Voor 2013 is het mogelijk om binnen reguliere budgetten een tijdelijke oplossing te vinden. Vanwege de bezuinigings- en efficiencytaakstellingen die reeds rusten op de organisatie voor 2014 en verder, is dit voor 2014 en verder niet langer mogelijk. Separaat zullen wij hierover nog een beslissing nemen, maar wij achten het van belang om dit nu als ontwikkeling reeds te benoemen. In totaal gaat het om maximaal € 0,5 miljoen per jaar.

Regio

Voor de regio Hart van Brabant en Midpoint wordt momenteel de begroting opgesteld met daarin voorstellen die een verhoging van de gemeentelijke bijdragen betekenen. Het overleg tussen de deelnemende gemeenten over de hoogte van die bijdrage loopt momenteel. Het besluit hierover zal genomen moeten worden voor de

behandeling van onze begroting voor 2014. Net als vorig jaar zullen we over de bijdrage van de gemeente separaat van de begroting een besluit vragen van de raad. Vooralsnog ramen wij hiervoor maximaal € 0,5 miljoen per jaar.

Egalisatie indicatief beeld

De risico's en ontwikkelingen laten zien dat er op middellange termijn naar verwachting toch ruimtescheppende maatregelen nodig zijn om de begroting in evenwicht te houden. Wij stellen de raad hierom voor ter voorbereiding van de begroting ervan uit te gaan dat we het overschot uit het financieel beeld voor 2014 benutten om de risico's en ontwikkelingen in (2015) 2016 en 2017 op te vangen. Daarmee scheppen we voor de nieuwe coalitie ruimte om tijds maatregelen voor te bereiden om een structureel begrotingsevenwicht te bereiken.

Egalisatie	2014	2015	2016	2017
Indicatief beeld incl. risico's en ontwikkelingen	V 10,6	0	N 0,6	N 6,4
Egalisatiereservering	N 7,0	-	V 0,6	V 6,4
Indicatief beeld na egalisatie	V 3,6	0	0	0

Grondexploitatie

Startend met de Perspectiefnota 2013 hebben wij in 2012 uitgebreid stil gestaan bij de grondexploitatie. Dit heeft geresulteerd in een reservering bij de jaarrekening 2012 om de (toekomstige) tegenvallende grondopbrengsten op te vangen.

In het traject dat we in 2012 hebben doorlopen, is afgesproken om jaarlijks bij de perspectiefnota de parameters voor de prognose van het resultaat van de grondexploitatie te beschouwen.

Deze parameters zijn:

- De rentevoet
- Het gemiddeld meerjarig woningbouwprogramma
- De gemiddelde meerjarige uitgifte bedrijventerreinen
- De indexering van de grondopbrengsten
- De indexering van de kosten voor bouw- en woonrijpmaken

Rentevoet

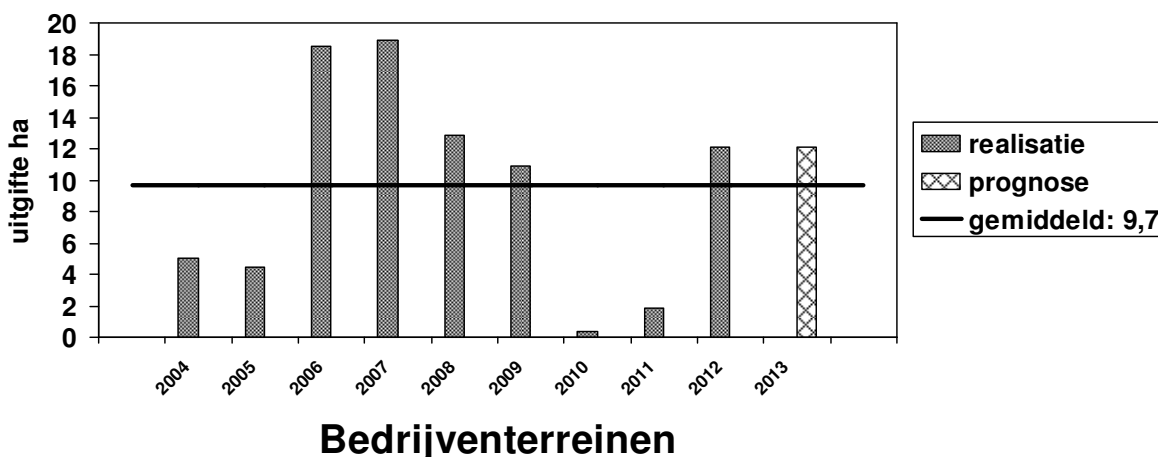
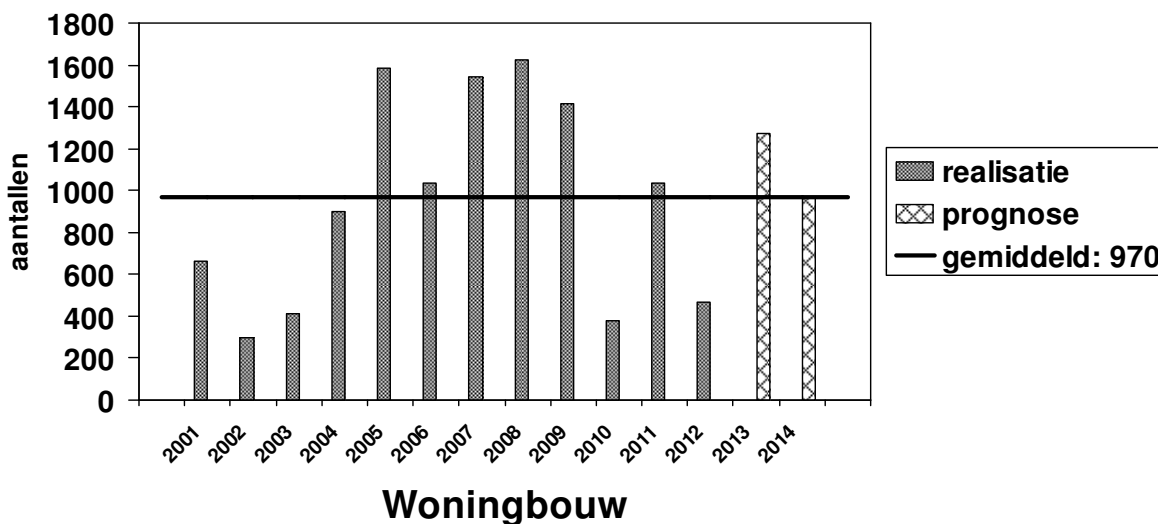
Er is geen aanleiding om de rentevoet aan te passen (zie ook financieel beleid). De provincie in haar rol van toezichthouder geeft aan uit te gaan van een percentage in de buurt van de huidige lange termijn rente van 2,0-2,5% en stuurt aan op een percentage dat onder de 4% moet blijven. Het door ons gehanteerde percentage van 3,5% blijft binnen deze geschetste bandbreedte.

Woningbouwprogramma en uitgifte bedrijventerreinen

Voor de programmering baseren wij ons in eerste instantie op de toekomstscenario's van het centraal planbureau. Tot 2010 nam het CPB het "Global economy" scenario, met een jaarlijks economisch groeipercentage van 2,9% als uitgangspunt voor haar prognoses. Sindsdien is het bureau overgestapt op het minder ambitieuze "Transnational markets" scenario met een groei van 2,2% per jaar. Kortom als fundament voor onze scenariobouw sluiten we aan op de werkwijze van het Rijk.

Daarnaast baseren we onze scenario's op kengetallen en prognoses van de provincie Noord Brabant. Belangrijk daarin zijn de gedetailleerde demografische prognoses. Die gaan in op ontwikkelingen in de stedelijke en regionale populatie, ontgroening en vergrijzing, arbeidspopulatie enzovoort. Tevens betreft het prognoses over de woningbouw- en bedrijventerreinbehoefte per gemeente in de provincie.

Naast de informatie over heden en toekomst zoals hiervoor beschreven maken we gebruik van historische productie- en uitgiftegegevens (wonen en werken) van de regio en de stad. In dit tijdvak zitten zowel perioden met economische hoog- als mede laagconjunctuur. Hieruit zijn lange termijn en middellange termijn gemiddelden berekend en doorgezet naar de toekomst.

Door historische gegevens te combineren met robuuste prognoses vanuit Rijk en provincie zijn we gekomen tot de scenario's van een woningbouwproductie van 850 per jaar en een uitgifte van 10,5 hectare zoals in vorig jaar in de Perspectiefnota 2013 opgenomen. Deze scenario's liggen onder regionale programmeringsafspraken in de regio Hart van Brabant voor de komende jaren. De afspraak voor de uitgifte bedrijventerreinen is 11,6 ha gemiddeld per jaar en voor woningbouw 910 woningen gemiddeld per jaar.

De huidige schommelingen in de productie en uitgifte passen in het beeld van deze scenario's. In 2012 is de woningbouwproductie achtergebleven terwijl de verwachting voor 2013 en 2014 is dat deze juist hoger uitpakt op basis van de plannen die in uitvoering zijn en gaan komen. Hierbij moeten we wel de kanttekening plaatsen dat in de productie van 2013 veel studenteneenheden, weliswaar zelfstandige woonruimte, opgenomen zijn. De uitgifte van bedrijventerreinen bleef de voorbij jaren, tot 2012, achter op de prognose. Nadat het bestemmingsplan voor Vossenberghoeve onherroepelijk werd, zien we dat we (tegen de crisis in) een inhaalbeweging maken. Voor 2013 verwachten we een uitgifte op hetzelfde niveau als in 2012.

Handhaving van een realisatie van 850 woningen per jaar als langjarig gemiddelde en een gemiddelde afzet van 10,5ha per jaar is derhalve reëel.

Indexering grondopbrengsten

Voor de indexering maken we net als bij de perspectiefnota 2013 gebruik van het advies van Deloitte Real Estate. Hun advies baseren zij op CPB cijfers en de ontwikkeling van het netto besteedbaar huishoud inkomen. Het advies is om de indexering te handhaven, dat wil zeggen tot en met 2016 0% en na 2016 1% per jaar. Deloitte Real Estate erkent dat de grondopbrengsten op projectniveau het voorbije jaar eerder gedaald dan gelijk zijn gebleven zoals de parameter veronderstelt. Voor deze prijsdaling hebben wij in de jaarrekening 2012 reeds een voorziening getroffen. Deloitte Real Estate geeft ook aan dat mogelijk voor 2013 en verder nog een prijsdaling (nodig) zal blijken, maar adviseert om vooralsnog vast te houden aan het prijsniveau en op projectniveau hierover beslissingen te nemen. Ook zien we dat de prijsdaling met name de woningbouw betreft en het aandeel woningbouw op eigen grond, wat het resultaat van onze grondexploitatie beïnvloedt kleiner is dan het aandeel bedrijventerreinen. Wij stellen daarom voor om conform het advies van Deloitte de indexering te handhaven maar nog wel nadrukkelijk op projectniveau het risico van prijsdaling en bijhorende mogelijke beheersmaatregelen te beschouwen.

Indexering kosten voor bouw- en woonrijpmaken

Op basis van de prijsontwikkeling van de kosten voor bouw- en woonrijpmaken in de afgelopen jaren (periode 2003-2012: zowel voor als tijdens de crisis) geeft het Bureau Documentatie Bouwwezen (BDB) een gemiddelde stijging van de bouwkosten voor grond-, weg en waterbouw (GWW) van circa 2% per jaar (zie tabel).

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Gemiddeld
Index BDB (GWW)	100	101	104	102	102	112	116	115	116	119	
Verschil		1,00%	2,97%	-1,92%	0,00%	9,80%	3,57%	-0,86%	0,87%	2,59%	2,0%

Het gemiddelde van de consumentenprijsindex (vanaf 1985) is tevens circa 2%. Deloitte Real Estate adviseert hierop het percentage van jaarlijks 2% te handhaven. Zij geeft daarbij het advies om in de toekomst de prognose te baseren op één bron; het langjarig gemiddelde van de index van het Bureau Documentatie Bouwwezen (BDB) van de kosten voor grond, weg- en waterbouw (GWW).

Effect op resultaat grondexploitatie

Op basis van de bovenstaande analyse van parameters stellen wij de raad voor dezelfde parameters voor de grondexploitatie te hanteren als bij de perspectiefnota 2013. Dit betekent dat het resultaat van de grondexploitatie op basis van deze parameters niet wijzigt.

Uiteraard zijn wij ons bewust dat we voor sommige projecten/plekken in de stad in tegenstelling tot wat de parameter lijkt te veronderstellen, net als Deloitte Real Estate ook beschouwt, rekening moeten houden met een verlaging van de grondprijzen. Momenteel zijn wij nog bezig met het herzien van de risicoprofielen op projectniveau. Dit in navolging van het besluit om voor de grondexploitatie met ingang van 2013 te gaan werken met een kwantificering van de risico's per project in plaats van de algemene Iflo norm.

Verlaging van de grondprijs is onderdeel van die risicobepaling. Dit betekent dat op projectniveau nog specifieke aanpassingen (inhoudelijk dan wel financieel) nodig kunnen zijn op basis van die risicobepalingen. Bij eventueel benodigde aanpassingen zullen wij het evenwicht zoeken tussen de maatschappelijke betekenis van het betreffende project en kansen die we zien vanuit een ondernemend grondbedrijf.

Weerstandsvermogen en Reserves

Weerstandsvermogen

Gelet op de genoemde risico's en ontwikkelingen (met name rondom de decentralisaties) vinden wij het relevant om de wijze van het bepalen van het door ons gewenste weerstandsvermogen de komende tijd nader te onderzoeken. Op dit moment hebben wij onze algemene reserve om (onverwachte) risico's op te vangen. Wij staan achter ons beleid om "scherper aan de wind te zeilen" in onze begroting. Dit betekent evenwel dat er geen/minder stille reserve in de begroting zit. Dit is ook transparant. Omgekeerd betekent dit ook dat ons risicoprofiel wijzigt of te wel dat eventuele inschattingen die anders uitpakken lopende het jaar sneller opgevangen moeten worden binnen de Algemene Reserve. Dit, samen met de mogelijke financiële risico's die

bij de gemeente komen te liggen bij de uitwerking van de decentralisaties, kan aanleiding zijn om onze (eigen) rekenregels voor de Algemene Reserve te herzien (nu 8% van de uitkering gemeentefonds en de opbrengst ozb).

Een eerste navraag bij andere gemeenten leert ons dat gemeenten zeer verschillend omgaan met het bepalen van een risicoreservering dan wel weerstandsvermogen. Wij stellen voor om nader onderzoek te laten doen naar de benodigde hoogte van het weerstandsvermogen nu en in de nabije toekomst; dit in vergelijking met andere grote gemeenten. Op basis van dit onderzoek doen wij dan indien gewenst/noodzakelijk een voorstel aan de raad over aanpassing van de noodzakelijke omvang van de Algemene Reserve.

Stresstest

In het najaar 2012 heeft de gemeente Tilburg meegedaan aan een stresstest van het SEO. Deze stresstest was al uitgevoerd voor de grote gemeenten Amsterdam, Den Haag, Utrecht en Eindhoven. In de stresstest zijn de effecten berekend van een aantal exogene schokken op de financiën van de gemeente Tilburg. Als exogene schokken zijn benoemd: een financiële crisis (stijging rente en inflatie), een sociaal economische crisis (toename werkloosheid en lagere economische groei), een vastgoedcrisis, rijksbezuinigingen en een humanitaire ramp (zoals destijds de vuurwerkramp in Enschede).

Bij het daadwerkelijk optreden van de exogene schokken is de vraag bepalend in hoeverre de gemeente wendbaar en weerbaar is. Weerbaar om de financiële klappen in eerste aanleg op te vangen en wendbaar om op korte of middellange termijn het uitgavenpatroon aan te passen aan de nieuwe omstandigheden. Bij weerbaarheid zijn de vrije reserves en onbenutte belastingcapaciteit van belang; bij wendbaarheid wordt gekeken naar de flexibiliteit in het uitgavenpatroon, waarbij de personele kosten, kapitaallasten en vaste externe verplichtingen (contracten, open-eind regelingen e.d.) de belangrijkste factoren zijn.

Uit de stresstest blijkt dat wij een lager risico lopen vanwege onze vermogenspositie die gunstige financieringsmogelijkheden schept en een hoger risico lopen ten gevolge van de vastgoedcrisis vanwege onze grondexploitatie.

Gelet op de ervaringen in de afgelopen jaren met betrekking tot de door ons al werkelijk ervaren exogene schokken, is inzicht in de huidige weerbaarheid en wendbaarheid van de gemeentelijke financiën wenselijk. Een beter inzicht dient gericht te zijn op de mogelijkheden om de wendbaarheid en de weerbaarheid te vergroten. Het onderzoek naar het weerstandsvermogen past hierbij. In het verlengde hiervan zullen ook de opties tot balansverkorting worden onderzocht.

Reserves

Het totaal van de reserves per 1 januari 2013 bedraagt € 779,4 miljoen (stand Jaarrekening 2012 incl. resultaatbestemming). Bij de Programmabegroting 2013 werd een stand van € 669 miljoen verwacht per 1 januari 2013. Die stand was het resultaat van onze verwachting dat de reserves zouden dalen met € 227 mln. In werkelijkheid zijn de reserves in 2012 gedaald met € 145 miljoen. Daarnaast wordt het rekeningresultaat 2012 ad € 28 mln. toegevoegd aan diverse reserves.

Algemene reserve

De bovenbandbreedte voor 2013 is vastgesteld op € 24,2 miljoen. Vanuit de resultaatbestemming 2012 heeft een storting van € 0,2 miljoen plaatsgevonden zodat per 01-01-2013 de stand gelijk is aan de bovenbandbreedte voor 2013. In 2013 zal een bedrag van € 1,608 miljoen onttrokken worden in verband met aankoop Hoge Wal 15-17 (raadsbesluit d.d. 4 februari 2013). Bij positieve resultaten in 2013 zal de algemene reserve aangevuld worden tot de bovengrens.

Reserve Grootchalige Investeringen (RGI)

De stand van de RGI per 1 januari 2013 is € 57,2 miljoen. Na onttrekking van de voorziene bestedingen in relatie tot de ambities uit de Programmabegroting 2013 en rekening houdend met het vervolg scherper aan de wind resteert ultimo 2014 een vrije ruimte van € 24,0 miljoen. Dit is exclusief eventuele toevoegingen door de incidentele vrijval van de middelen uit het MJP en exclusief een eventueel onttrekking in 2015 voor het afboeken van de huidige boekwaarde (€ 4,2 miljoen) binnen het project gemeentelijke huisvesting.

Bij de Programmabegroting 2013 is in verband met de vrijval van de tweede tranche van de escrow Essent in 2015 een bedrag ingeboekt van € 15 miljoen. Er zijn op dit moment geen ontwikkelingen die aanleiding geven om dit bedrag te herzien.

Een eventuele nabetaling van Brabant Water aan de TWM groep inzake de reproductiewaarde en de hieruit mogelijk volgende financiële bate voor Tilburg is op dit moment nog onbekend; zowel het tijdstip waarop als de hoogte van het bedrag.

Investeringsvoornemens

De stand van de RGI geeft aan dat we beperkte ruimte houden om te blijven investeren. Wij stellen de raad evenwel voor om in de aanloop naar de begroting 2014 ruimte te reserveren om het weerstandvermogen/algemene reserve te verhogen in verband met risico's rond de decentralisatie en grondexploitatie. Zoals aangekondigd komen wij hiervoor nog met een separaat voorstel. Daarnaast bepleiten wij om ruimte te reserveren om cofinanciering mogelijk te maken, zowel voor initiatieven in de stad als voor projectaanvragen richting provincie en de Europese fondsen.

Woonlastenontwikkeling

In vergelijkende overzichten van gemeenten in Nederland wordt vaak de lokale lastendruk van een gemiddelde woning als maatstaf genomen. Jaarlijks wordt het zogeheten Kerngegevens belastingen grote gemeenten gemaakt. Met betrekking tot de woonlasten per gemeente neemt Tilburg in 2013 een (gedeelde) 1e plaats (van onder) in van de 35 grote gemeenten en de 1e plaats van de 26 100.000+ gemeenten. De gemiddelde woonlasten bedragen € 673,-.

Indicatie lokale lastendruk 2014

Op basis van de ontwikkelingen in de huidige meerjarenbegroting kan een indicatie worden gegeven van de tarieven voor 2014. Hierbij is gerekend met een gemiddelde waarde van € 209.000,- voor een woning.

Belasting/heffing	2012	2013	Indicatie 2014	Stijging t.o.v. 2013	
				Absoluut	In %
Onroerende zaakbelastingen (eigenaar)	€ 192,16	€ 197,16	€ 202,15	+ € 4,99	+ 2,5%
Rioolheffing (-aansluiting)	€ 78,48	€ 80,05	€ 81,65	+ € 1,60	+ 2,0%
Rioolheffing (- afvoer)	€ 33,83	€ 34,50	€ 35,19	+ € 0,69	+ 2,0%
Afvalstoffenheffing	€ 249,38	€ 242,14	€ 245,01	+ € 2,87	+ 1,2%
Totaal woonlasten	€ 553,85	€ 553,85	€ 564,00	+ € 10,15	+ 1,8%

OZB

Bij de Programmabegroting 2012 is besloten om de opbrengst in 4 jaar tijd geleidelijk te verhogen. Voor 2014 is een stijging van € 375.000,- voorzien. Dit komt overeen met een verhoging van ca. 1%. Daarnaast wordt een reguliere index toegepast van 1,5%.

Rioolheffing

Bij behandeling van de begroting 2013 (college 6 september 2012) is besloten om het tarief rioolheffing de komende jaren te maximeren op 2% middels inzet van de egalisatiereserve. Dit betekent dat in 2014 een bedrag van € 629.000,- aan de reserve dient te worden onttrokken.

Afvalstoffenheffing

De vervanging van de duobakken en het huis aan huis inzamelen van plastic verpakkingen en papier via duocontainers (collegenota nr. 27 d.d. 5 maart 2013) leidt voor 2014 niet tot een verhoging van het tarief voor de afvalstoffenheffing. De kapitaallasten en extra inzamelkosten (personeel) worden gecompenseerd door lagere verwerkingskosten en een hogere inzamelvergoeding verpakkingen. De eenmalige kosten van opstart project en kosten van inname/uitzetten/verkoop containers worden binnen de bedrijfsvoering van de afdeling BAT opgevangen.

Scenario's woonlastenontwikkeling door inzet egalisatiereserves

Rioolheffing:

Na de onttrekking van € 629.000,- in 2014 resteert een bedrag van € 4.114.000,- in de reserve. Met de huidige afspraak om het tarief de komende jaren te maximeren op 2% is er geen aanvullende inzet vanuit de reserve mogelijk. Op basis van de huidige stand is de reserve in 2017 niet meer voldoende om de tariefstijging te beperken tot 2%.

Afvalstoffenheffing:

Voor 2014 resteert een bedrag van € 8.063.000,- dat ingezet kan worden om de tarieven te matigen. De volgende scenario's zijn mogelijk:

Inzet reserve	Verlaging tarief	Indicatie tarief 2014	Stijging afvalstoffenheffing t.o.v. 2013		Effect op totaal woonlasten		
			Absoluut	In %	Stijging	Absoluut	In %
€ 252.000,-	€ 2,87	€ 242,14	€ 0,00	+ 0%	+ € 7,28	€ 561,13	+ 1,3%
€ 500.000,-	€ 5,69	€ 239,32	-/- € 2,82	-/- 1,2%	+ € 4,46	€ 558,31	+ 0,8%
€ 891.000,-	€ 10,15	€ 234,86	-/- € 7,28	-/- 3,0%	€ 0,00	€ 553,85	0%
€ 1.000.000,-	€ 11,39	€ 233,62	-/- € 8,52	-/- 3,5%	-/- € 1,24	€ 552,61	-/- 0,2%
€ 1.714.000,-	€ 19,52	€ 225,49	-/- € 16,65	-/- 6,7%	-/- € 9,37	€ 544,48	-/- 1,7%

Wij volgen de raad die ons bij de behandeling van de jaarstukken 2012 bij motie heeft opgedragen om de storting van 2012 in de egalisatiereserve afvalstoffenheffing volledig in te zetten voor verlaging van de gemeentelijke woonlasten. Dit komt neer op een daling van 1,7%.

Doorwerking naar begroting 2014

Bestuurlijke doelen

Wij willen vasthouden aan onze ambities en afronden wat we gestart zijn. Inhoudelijk staan wij dus ook geen koerswijziging voor. Duidelijk is dat het ambitieniveau op een aantal fronten, zoals 5.000 extra banen, 30% aandeel PO in de woningbouwproductie, voor 2014 getalsmatig niet langer haalbaar zal zijn. Toch willen wij de richting vasthouden.

Gelijktijdig moeten we ons voorbereiden op de toekomst. Ter voorbereiding van de vorming van een nieuwe coalitie zullen wij, zoals in deze perspectiefnota aangekondigd, dossiers voorbereiden, op basis waarvan keuzes kunnen worden gemaakt.

Financieel

Het huishoudboekje is op orde en zo willen wij dat ook overdragen. Evenwel zijn er risico's en ontwikkelingen die veroorzaken dat op middellange termijn toch maatregelen nodig zijn om de begroting in evenwicht houden. Wij stellen de raad voor om ter voorbereiding van de begroting ervan uit te gaan dat we het overschot uit het financieel beeld voor 2014 benutten om de risico's en ontwikkelingen in 2015, 2016 en 2017 op te vangen. Daarmee scheppen we voor de nieuwe coalitie tijd om bijtijds maatregelen voor te bereiden om een structureel begrotingsevenwicht te bereiken.

Daarmee komen we op basis van deze perspectiefnota tot de volgende financiële uitgangspunten voor het opstellen van de begroting 2014:

- Het uitgangspunt om de decentralisaties uit te voeren met de middelen die hiertoe overkomen te handhaven;
- De interne rentevoet van 3,5% te handhaven;
- De parameters voor de grondexploitatie te handhaven;
- Het verschil tussen de interne rekenrente en berekende omslagrente niet toe te voegen aan de RGI maar aan de exploitatie;
- Het verschil met de lagere rente van het beleggingsfonds en de interne rekenrente eveneens niet toe te voegen aan de RGI maar aan de exploitatie;
- De financiële ruimte in 2014 die blijkt uit het financieel beeld van de perspectiefnota 2014 tot minimaal aan de behandeling van de begroting 2014 vast te houden voor risico's en ontwikkelingen die wij op ons af zien komen, maar nog om separate besluitvorming vragen.
- De vrije ruimte van € 24 miljoen die ultimo 2014 in de Reserve Grootchalige Investeringswerken (RGI) zit minimaal tot aan de behandeling van de begroting 2014 vast te houden voor:
  - o de resultaten van het onderzoek over de gewenste hoogte van het weerstandvermogen / de algemene reserve;
  - o het in een later stadium te nemen besluit over de afboeking van de boekwaarde in 2015 van de gemeentelijke panden van € 4,2 miljoen in het kader van het project gemeentelijke huisvesting waarvoor de raad het voorbereidingskrediet heeft goedgekeurd.
- De storting van 2012 in de egaliseringsreserve afvalstoffenheffing van 1,7 miljoen volledig in te zetten voor verlaging van de gemeentelijke woonlasten in 2014.

Ter voorbereiding van de begroting komen wij nog separaat met een voorstel over scenario's rond het weerstandsvermogen.

